

Fig. 1. Kirken, set fra øst. HJ fot. 1987. - *The church seen from the east.*

STORE FUGLEDE

ARS HERRED

Ifølge præsterækketavlen fra 1600'ernes slutning (s. 1630) skal kirken være grundlagt 1290 af Olaus, fordum prior i Antvorskov, og dennes efterfølger Johannes Høne - en oplysning, der hidrører fra en indførsel i kirkebogen o. 1655 og ikke kan bekræftes ad anden vej.¹ Hvis oplysningerne rummer en kerne af historisk sandhed, må de snarest gælde en tidlig ombygning (jfr. s. 1612). Kirken, der i Roskildebispens jordebog er ansat til 1 mk.,² havde 1318 en præst, hr. Asser.³ Den var viet til *S. Peder*, hvilket fremgår af et brev, dateret 29. sept. 1376, hvori præsten og kirkeværgerne nævnes.⁴ En sognepræst omtales 1387,⁵ samt atter 1444 og 1445 i anledning af en

strid med prioren i Antvorskov om præstebordets rettigheder til en fiskebæk.⁶ En lignende strid med S. Anes kloster i Roskilde kendes fra 1452 og 1454.⁷ 1567 talte sognet 35 tiendeydere.⁸ Endnu o. 1666 ansås patronatsretten for kongelig,⁹ men 1. febr. 1696 fik sekretær i Danske Kancelli, Herman Schøller, skøde på jus patronatus et vocandi.¹⁰ Herefter tilhørte kirken skiftende ejere. Således 1729¹¹ og endnu 1738 Hans Philip Bockenhoffer til Kattrup (Buerup sogn, Løve hrd.).¹² 13. juli 1746 købte general Chr. Lerche rettighederne af konsumptionsforvalter Niels Beckers bo.¹³ Kirken lå nu i mere end hundrede år under det af generalen oprettede stamhus Ler-

Fig. 2. Kirken, set fra sydvest. HJ fot. 1987. - *The church seen from the south-west.*

chenborg. 1756 fik greven tilladelse til at nedbryde kirkeladen (jfr. Svallerup s. 1586) og anvende materialerne til kirkens reparation, når ringmuren på det sted, hvor laden stod, lukkedes sømmeligt.¹⁴ 11.dec. 1804 gav Chr. Lerche kongen skøde på jus vocandi.¹⁵ 30. aug. 1853 fik et medlem af slægten, kammer- og jagtjunker Ferdinand Lerche til Astrup (Bjergsted sogn, Skippinge hrd.) rettighederne til kirken,¹⁶ der 10. aug. 1911 overgik til selveje.

Kirken står på en bakke i landsbyens nordøstre udkant med frit udsyn over det åbne land mod nord og mod øst ned til Tissø. Kirkebakkens kuplede top falder brat på alle fire sider af kirkebygningen, og omkring denne bakkeknold ligger kirkegården som en firkantet terrasse. I 1920'rne er der tillagt et nyt, lavereliggende jordstykke ud for den østre halvdel af nord-siden.¹⁷

Kirkegårdens hegn og indgange. Endnu 1918 var kirkegården heget af gamle, vel delvis

middelalderlige mure, hvidkalkede som nu og afdækket med indadvendte vingetegl. Heraf er øst- og vestsiden samt vestre halvdel af nordmuren endnu bevaret og befæstiger kirkegårdens terræn, der ligger højere end omgivelserne. Materialet er hovedsagelig marksten foruden og munkesten foroven; dog er østmuren overvejende af tegl og for den nordre dels vedkommende ombygget i krydsskifte. Nordmuren ud for kirkegårdens nye afsnit er antagelig samtidig med denne ændring og står som en spinkel og lav mur, hvidtet som de øvrige, men med udadvendt afdækning. Den søndre kirkegårdsmur er ligeledes ombygget i nyere tid (små gule sten). Udvidelsen hegnes af samtidige mure, rejst af små gule sten over cement-sokkel og afdækket af udadvendte vingetegl; i modsætning til de øvrige mure står de uhvidtede.

Hovedindgangen i sydvesthjørnet er en portal med køreport og fodgængerlåde (jfr. fig. 2), som i sin kerne formentlig går tilbage til senmiddelalderen, omend den tydeligvis er ændret i nyere tid. Således er lågens østre vange, dens rundbuede stik og portens kurvehanksbue muret af små sten. Porten er fælset til begge sider, lågen dog kun mod kirkegården, hvor stikket er fladbuet med indsnit til ældre dørføj. Portalen afdækkes med udadvendte vingetegl og lukkes af sortmalede smedejernsfløje fra 1915.¹⁸ En låge i vest fremtræder som en muret portal, lukket med brunbejdset trætræmefløj. Murværket er over de tilgrænsende stykker af ringmuren udført med små sten, og formentlig hidrører denne indgang fra o. 1873, da en ny låge i muren ned til skolen ønskedes. En sortmalet jerngitterlåde i kirkegårdsudvidelsens nordmur er muligvis genanvendt på nuværende plads. — En *†kirkerist* omtales 1665¹⁹ og 1690.²⁰

Den eneste bygning på kirkegården er et halvtagskur i udvidelsens sydøstre hjørne, opført samtidig med dennes hegsmure og af tilsvarende materialer. Bygningen tjente tidligere som et (*†*)*nødtørftshus*, hvis funktioner nu er afløst af mere tidssvarende faciliteter i den tidligere skolebygning (bibliotek) vest for kirken.

En *†kirkelade* blev 1685 repareret med nye tagsten.²¹ Den er antagelig nedrevet o. 1756, da kirkeejeren fik tilladelse hertil (jfr. s. 1610). 1899 opførtes et *†ligkapel* i kirkegårdens nordøstre hjørne.¹⁸ Det er nedrevet o. 1980.

En *brolægning* af betonfliser omkring kirken er formentlig lagt i 1900'ernes første del.

BYGNING

Kirken er et langhus, hvori indgår sidemurene af et romansk skib, som tidligt er blevet forlænget mod vest, muligvis o. 1300. Dette forlængede skib er i tiden o. 1500-25 udvidet med et nyt jævnbredt kor med indbygget sakristi. Til skibet er i senmiddelalderen endvidere føjet et tårn i vest, et våbenhus mod syd og et kapel på nordsiden. Orienteringen er solret.

Den første stenkirke er bygget af *rå* og *kløvede marksten*, som er lagt i nogenlunde regelmæssige skifter (15-20 cm.s højde) mellem kvadersatte hjørner ifølge det bevarede i nordøst. På overvæggene ses murværket dækket af tykt, hvidt pudslag. Fire oprindelige *vinduer*, to på hver langside, er delvis bevaret og står udvendig lukket med marksten i murflugten. Mest intakt er sydsidens andet vindue, som måler ca. 115?X70 cm, og hvis issepunkt sidder

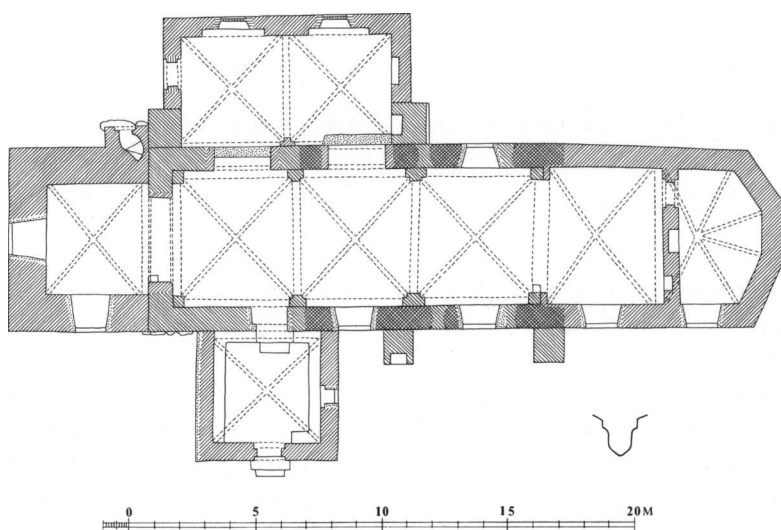

Fig. 3. Plan. 1:300. Målt af Charles Christensen 1921, tegnet af Marianne Nielsen 1987. Signaturforklaring s. 9. - *Ground-plan*. Key on p. 9.

Fig. 4. Indre, set mod vest. NE fot. 1979. - *Interior to the west.*

Fig. 5. Indre, set mod øst. NE fot. 1979. - *Interior to the east.*

ca. 35 cm under oprindelig murkrone. Karmsiderne er til dels kvadersatte, og buen dannes af krumhugne sten. Dørene er formentlig afløst af nyere indgange vestligere i skibets forlængelse, mens senere murgennembrydninger har sluttet de oprindelige åbninger.²² - I søndre overvæg ses to 13 cm brede huller, senere lukket med munkesten; det synes at være huller fra de udtagne - rigtignok noget spinkle - tloftsbjælker, der således har været indbygget i murkronen.

Vestforlængelsen kan være foretaget o. 1290 - det år, der langt senere anførtes som kirkens grundlæggelsestidspunkt (jfr. s. 1630). Materialet er genanvendte marksten over markstenssyld, der er synlig ved sydvesthjørnet, som delvis er sat af udflyttede kvadre. Fugerne er pak-

ket med teglbrokker, ligesom der er benyttet munkesten til vinduerne, en beskedent forhøjelse af det gamle skibs murkrone og til taggavlen. Det er som anført sandsynligt, at udvidelsen har medført ændringer i de oprindelige adgangsforhold, og at den nuværende, senere ombyggede, syddør sidder i det nye dørsted. Umiddelbart øst herfor ses dele af et udvendigt fælset vindue, hvis stik imidlertid er borttaget ved ombygningen af murkronen bag våbenhusets tag. Af vestgavlens vindue er nordre halvdel af dets rundbuede rulskiftestik synlig fra tårnets mellemstokværk. Udvendig dækkes forlængelsens mure af et grovkornet, hvidt pudslag, som også har strakt sig op over den glatte taggavl.

Den næste væsentlige ændring af kirken synes at være indbygningen af tre fag *hvælv* i det forlængede skib, snarest i 1400'rne. Vægpillerne, som er uden vederlagsmarkering, bærer helstens brede, runde gjord- og skjoldbuer. Ribberne er halvtstens, men smalner til umiddelbart over vederlag, hvor stenene står med skarprygget profil (jfr. fig. 3). Sammenføjnngen er uharmonisk og indbyrdes afvigende, svarende til pillernes vekslende form. Arbejdet er således formentlig gennemført i etaper. - Samtidig med hvælvslagningen er murene blevet forhøjet med munkesten.

Muligvis er der ikke forløbet lang tid efter indhvælvningen, førend man af hensyn til de usikre statiske forhold har fundet det påkrævet

at opmure udvendige *støttepiller*, dels ud for hjørnerne (den sydvestre er fjernet o. 1900, en anden i nordøst? tidligere), dels på grænsen mellem første og andet hvælvfag.²³ Når man derimod ikke har rejst piller ud for andet og tredje fag, kan det skyldes, at her fandtes tilbygninger, som senere erstattedes af de nuværende. Pillerne, der er ommuret og flikket adskillige gange (se nedenfor s. 1617), er af munkesten og afdækket med halvtæg under retkantet gesims. Sydsidens anden pille fra øst har forneden en fladbuet niche i facaden, og tilsvarende ses på vestsiden af den nordre pille, som nu indgår i kapellets østmur. Hensigten med disse nicher, som også kendes fra støttepiller andetsteds, er uvis.²⁴

Fig. 6. Kirken, set fra nordvest. HJ fot. 1987. - *The church seen from the north-west.*

Den ældste af de nuværende tilbygninger er formentlig det store *tårn* i vest. Materialet er munkesten i munkeskitte, forneden suppleret med lidt marksten, rimeligvis hentet fra arkadegennembrydningen af skibets gavlf. Tårnets østside hviler på vestforlængelsens gavlf. Fra skibets loft ses, at tårnets facademur udgår fra foden af den gamle taggavl, som her indrammes af en halv stens dyb, fladbuget spareblænding - et særtræk, som også kendes fra Ubby (s. 1554).

Tårnrummet overdækkes af et samtidigt hvælv med halvtensribber, hvilende på forlæg undtagen mod skibets gavlf, hvor der er en rund, helstens skjoldbue. Herunder er gavlen gennembrudt af en fladbuget arkade med hulkantede hjørner. Såvel det vestre som det søndre vindue svarer i form til kirkens øvrige lysåbninger fra 1889. På Løfflers plan fra 1881 (fig. 11) ses de at have haft afvigende form mod det indre; men herudover vides intet om deres udseende, lige så lidt som det kan afgøres, hvorvidt kun det vestre var oprindeligt.

Adgangen til de øvre stokværk sker gennem nordsidens trappehus, som har halvtag over gesims af to trinvis udkragede skifter. Den fladbuede, faldede underdør åbner sig til en muret spindel, som har loft af fladbuede binderstik og belyses gennem en smal glug i nord. Den øverste del af trappen løber gennem tårnets nordmur (jfr. Svallerup s. 1990) og har fladbuget sildebensmuret loft. Den fladbuede, faldede overdør udmunder syv skifter over mellemstokværkets gulvlag, der nu mangler brædder. En fladbuget, faldet luge i nord og i syd har givet mulighed for at benytte dette stokværk som opbevaringssted. Ved senere skalmuring af sydsiden er den søndre luge udvendigt reduceret til en mindre rundbuget glug.

Klokkestokværket har glamhuller mod alle verdenshjørner, bestående af slanke, fladbuede tvillingåbninger med ydre spejl og indre niche, begge med tilsvarende afdækning. Flankemurene krones af falsgesimser. De øst-vestvendte taggavle står med glatte kamme og bred top-tinde. Begge prydes af spidsbuede blændinger, hvis komposition dog afviger noget. Mod øst er der fem højblændinger, af hvilke den midterste har tvillingdelt stik, samlet på en tre skif-

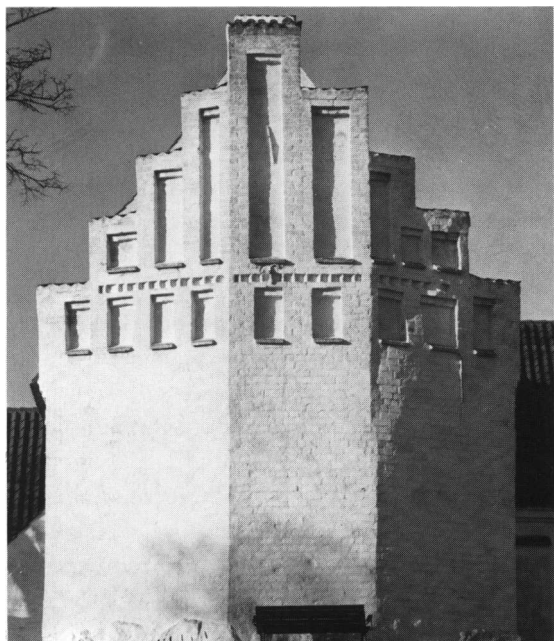

Fig. 7. Korets gavlf (s. 1615). HJ fot. 1980. - *Gable of the chancel.*

ter høj, trinvis udkraget konsol; herunder en fladbuet, muligvis sekundær »kalkeluge«. Vestgavlens blændinger udgår ikke fra fælles fodlinje, bl.a. fordi de to midterste respekterer en stor fladbuet luge med udvendig fals - en komposition, som også kendes fra Ørslevs korgavl (s. 1049). I begge gavle ses store gennemløbende bomhuller.

Langhuskoret med indbygget sakristi må være opført i tiden o. 1500-25. Materialet er munkesten i munkeskifte over syld af marksten. Flankemurene krones af dobbelt falsgesims. Den uregelmæssige og stumpvinklede østvæg har tresidet taggavl, muligvis inspireret af S. Søren i Holmstrup (Skippinge hrd.). Såvel kamtakkerne som de to etager af vandret faldede blændinger med adskillende savskifte (fig. 7) er særdeles usystematisk udført med manglende korrespondance mellem de to sæt blændinger og kamtakkernes fordeling, af hvilke den højeste står skævt for midterfaget. Kompositionen er som type beslægtet med korgavlens på ovennævnte valfartskirke, foruden en række andre, bl.a. Havrebjerg fra 1529 (s. 1090).

Det nye kor og sakristiet har altid været ensidigt belyst fra syd. De nuværende lysåbninger stammer fra 1889; indtil da stod vinduerne delvis i oprindelig skikkelse (jfr. fig. 8 og 11), dog med afsprossede trærammer af nyere dato. Således havde sakristiet spidsbuet spejl udvendig, mens korvinduet var fladbuet.

Korets indre overdækkes af et samtidigt hvælv med halvtstensribber. I flankemurene hviler det på forlæg, mens der mod sakristiet og skibet er helstens brede buer, af hvilke den vestre er nøje tilpasset skibets halvrunde skjoldbue, der tidligere sluttede sig til triumfvæggen før dennes fjernelse. I sydøsthjørnet er der en fladbuet *gemmeniche*, 81x53x28 cm, hvis bund er 56 cm over nuværende gulv.

Sakristiet, der gennem en tværgående mur er afskilret i østenden, tilhører en relativ sjælden type, som dog nyder en vis udbredelse på egnen, sml. Svallerup og Årby (s. 1456). Rummet overdækkes af et seksdelt hvælv med halvtstensribber. Det forbindes med koret af en fladbuet, falset dør, nordligst i skillevæggen, der

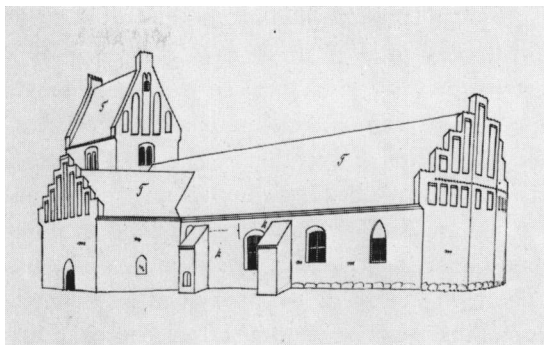

Fig. 8. Ydre, set fra sydøst. Tegning af Burman Becker, dateret 4. maj 1855. Det kongelige Bibliotek. - *Exterior seen from the south-east. Drawing by Burman Becker, dated 4th May 1855.*

mod sakristiet har en fladbuet niche med bevaret vægskab (s. 1628).

Sydsidens *våbenhus* (fig. 9), der er bygget på det faldende terræn, er af munkesten i munkeskifte over markstenssyld. Endnu 1881 (jfr. fig. 11) stod det med oprindeligt *trappehus* langs vestsiden, hvis tilhørende, fladbuede overdør er bevaret og i brug. Et lignende arrangement eksisterede tidligere i Ubby

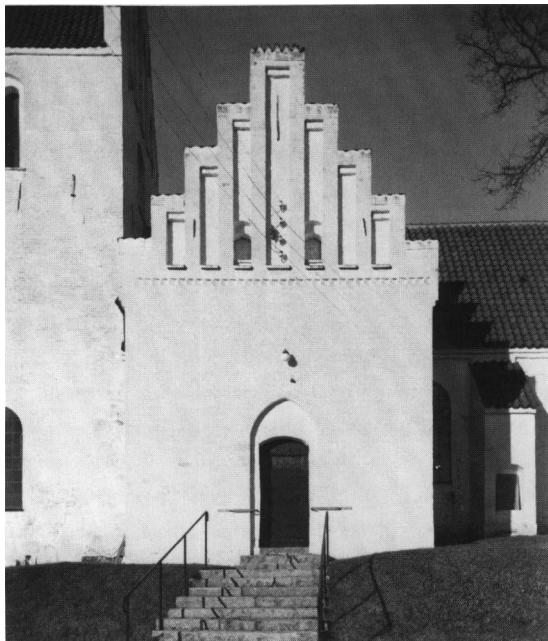

Fig. 9. Våbenhusets gavl (s. 1616). NE fot. 1979. - *Porch gable.*

(s. 1557). Flankemurene krones af en to skifter høj falsgesims. Det eneste oprindelige vindue i øst har bevaret stikket til sit ydre spidsbuede spejl, mens den oprindelige lysning - vel fladbuet som den indvendige niche - er udvidet efter 1881 (jfr. fig. 11) og lukkes nu af rundbuet jernstel fra 1889? Døren står derimod uændret med fladbuet indvendig falset åbning og spidsbuet spejl. Taggavlen krones af ni let brynede kamtakker og syv vandret fælsede højblændinger, der hæver sig over savskifte i fodlinjen. I bunden af de to blændinger, som flankerer den midterste, er der fladbuede glugger.

Det indre overdækkes af et samtidigt hvælv med halvtensribber, hvilende på forlæg undtagen mod skibet, hvor der er en spids, helstens bred skjoldbue. Ved indlægning af (anker)bjælker over hvælvet i nyere tid har loftet fået karakter af et lavt styrtrumsloft.

Det to fag brede *nordkapel* (fig. 10) skal ifølge Løffler være viet til Vor Frue. Det er bygget af munkesten i munkeskifte over markstenssyld samt et stort antal af sidstnævnte natursten, der udvendig ligger i bælte mellem teglen. Såvidt man kan skønne, er det senmiddelalderlige kapel efter reformationen blevet inddraget som tilhørerplads analogt med de »korsarme«, som ofte tilføjedes ved andre af egnens kirker, jfr. Finderup, Gørlev (s. 1160, 1188), Svallerup og Rørby. Før 1862 var det udskilt og benyttedes som materialhus,¹⁶ 1881 omtaltes det som kalkhus,¹⁸ og det anvendes nu som kombineret redskabs- og fyrrum.

Kapellets ydre har undergået væsentlige ændringer. Således er den store nordgavl med ni kamtakker og tilsvarende antal spidsbuede højblændinger tydeligvis sekundær, idet den øverste del er af små gule sten, den nederste af genanvendte munkesten uden skiftegang. Dog er fodlinjens savskifte muligvis oprindeligt, mens flankemurenes gesimser er fornyede. Det er muligt, at bygningen endnu i 1600'rne stod som et dobbeltkapel med selvstændige *†gavle?*, jfr. eksempelvis dobbeltkapellet »Omøs og Agersøs Kirke« ved Skelskør (DK. Sorø s. 248). I hvert fald opflikkede Gunder murer-mester 1664 »kapellet på begge gavlene«, ¹⁹ og

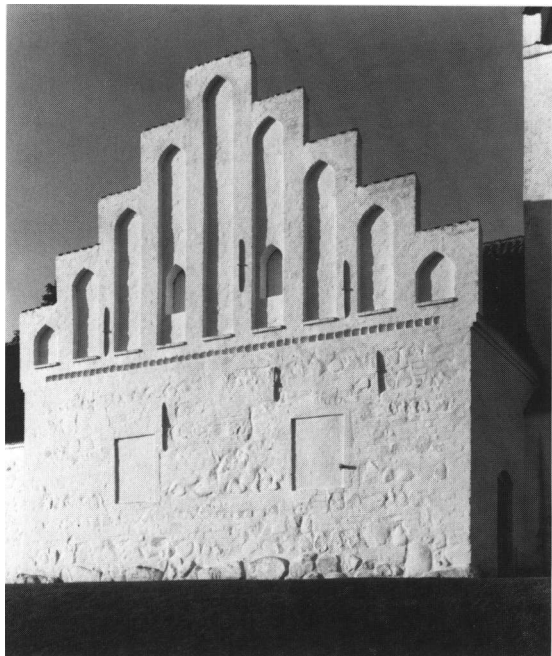

Fig. 10. Nordkapellets gavl (s. 1616). HS fot. 1985. - *Gable of the chapel to the north.*

1693 reparererede tømreren og blytækkeren den store blyrende mellem kirken og kapellet,²⁰ vel en afløbsrende som de kendes mellem sådanne dobbeltkapeller, sml. Gørlev (s. 1189) og Svallerup. Sekundær, men givetvis af gammel dato, er den fladbuede, fælsede vestdør, hvorover ses fladbuet stik mod det indre. Heller ikke de to blændede vinduer i nordgavlen er oprindelige. De har fladbuet stik, som indvendig ses at strække sig ind bag spareblændingerne. Senere er disse åbninger, som kan stamme fra reformationsårhundredet, ændret ved indsættelse af firkantede vinduer, hvilket fremgår af de ydre blændinger.

Kapellets vægge, der brydes af spidsbuede spareblændinger mod nord samt en mindre fladbuet i øst, overdækkes af to samtidige hvælv med halvtensribber, der nedadtil forløber i rygget profil, sml. skibets hvælv. De to fag adskilles af helstens bred, spids gjordbue, der mod skibet hviler på en vægpille, som tillige bærer halvtens skjoldbuer sammesteds. Forbindelsen til skibet skete oprindeligt gennem to spidsbuede arkader med falset stik; siden ka-

pellet overgik til benyttelse som materialrum står disse åbninger blændede.

Eftermiddelalderlig

e ændringer og reparationer.

Bevarede regnskaber fra 1600'ernes senere del giver et vist indtryk af de sikringsarbejder, som de ustabile terrænforhold på kirkebanken gjorde nødvendige. 1664 reparererede murermesteren fire støttepiller med tag, formentlig de to i syd samt de to forsvundne ved skibets nordøstre og sydvestre hjørner.¹⁹ 1668 lagdes atter tag på fire piller. Endvidere indsatte man tre store *ankerbjælker* af fyrretræ og hæftede østre taggavl fast til tagværket med et jernanker. 1685 blev der atter indlagt ankre: »to bjælker over hinanden i hvælvingen i kirken«.²¹ Endnu ses i sakristiet tre ankerbjælker (to over hinanden) samt tre i nordkapellet.

Også tårnet har været underkastet omfattende reparation. Således er størstedelen af sydsiden skalmuret (små gule sten), og jernankre udvendig på alle tre sider vidner om stabiliserende foranstaltninger på denne udsatte bygningsdel.

Ved en *hovedstandsættelse* 1889²⁵ indsattes store rundbuede *vinduer* med støbejernsstel i langhus, tårn og våbenhus. Før denne ændring havde kirken småsprossede trævinduer,²⁶ i åbninger, som fortrinsvis var sekundære (jfr. fig. 8 og 11).

Tagværker. Langhuskoret har bevaret oprindeligt egetagværk - en dragerstol med dobbelt lag hanebånd og lodrette spærstivere, kæmmet

ned over spærskoen. En række af hanebåndene er genanvendte spær? fra ældre tagværk. Skibet har ligeledes en dragerstol af eg, hvis konstruktion svarer nogenlunde til korets. På en dragerbjælke er (med romertal) indskåret årstallet 1565 (>mdlxv<), sandsynligvis en angivelse af tagværkets tilblivelsestidspunkt.²⁷ Endelig har våbenhuset en lignende dragerstol af eg, muligvis omsat og med et antal sekundært udskiftede led.²⁸ Tårnets tagværk er af eg med to sæt påbladede hanebånd. Nordkapellets fyrretræstagværk er af nyere dato.

Kirken står i dag hvidkalket ude såvel som inde og med tage af røde vingetegl, fornyet efter 1970. I sakristiet ligger røde munkesten på fladen, mens det et trin hævede kor har moderne gule sten, lagt på tilsvarende måde uden fuger. I skibet og tårnrummet er der ferniseret bræddegulv, mens våbenhus og kapel har gulve af gule sten, lagt på fladen uden fuger.

Opvarmning. 1881 ønskedes en kakkellovn opstillet i den østre af de to arkadenicher ud for nordkapellet.¹⁸ O. 1897 afløstes den af en ny ovn. I dag har kirken et oliefyret varmluftsanlæg, som betjenes fra nordkapellet.

†*Kalkmalerier.* Ved midten af 1800'erne skal der på korets vægge have været malerier af apostlene.²⁹ Det er derimod ikke klart, hvilken form for udsmykning, den topografiske forfatter J. H. Larsen sigtede til med ordene: »Kirken er gruelig rødmalet«.

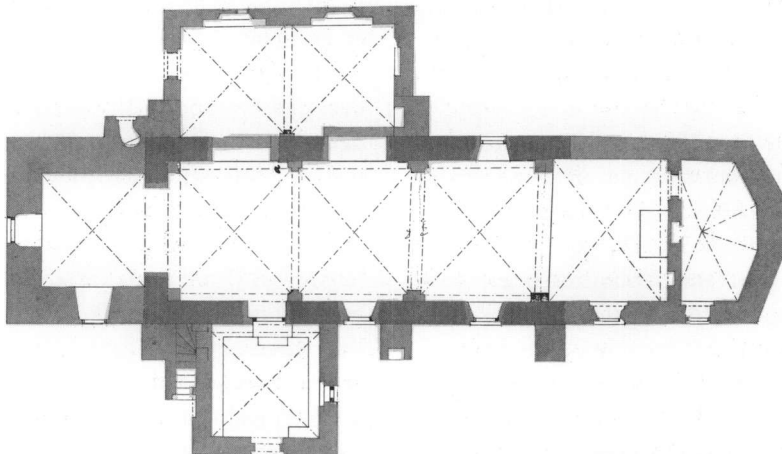

Fig. 11. Plan. 1:300. Tegnet af J. B. Løffler 1881. NM2. - *Ground-plan.*

INVENTAR

Oversigt. Kirkens inventar repræsenterer så godt som alle epoker fra middelalderen til i dag begyndende med den romanske fontekumme af granit. Desuden findes to gotiske alterstager og en kalk sammensat af dele fra forskellig tid. Et malet alterbordspanel og et lille krucifiks fra katolicismens sidste tid er kommet til Nationalmuseet, mens et stort korbuekrucifiks med sidefigurer nu hænger på korets nordvæg. Den unavngivne mester for en gruppe næsten identiske krucifikser er blevet betegnet Store Fuglede-mesteren efter denne figur. Jævnaldrende hermed er dørflojen mellem kor og sakristi samt indgangsdøren til våbenhuset.

Dåbsfadet af messing er udført o. 1550 og de to klokker i tårnet støbt henholdsvis 1588 og 1606. Omtrent fra samme tid stammer både altertavle og prædikestol, sidstnævnte af en på Kalundborgegnens ofte forekommende type. En messinglysearm svarer til to nordsjællandske fra 1637 og 1648, mens en lysekrone må henføres til århundredets slutning. Desuden ejer kirken tre pengetavler, de to formentlig anskaffet 1683 som fangealmssetavler. Omtrent samtidig hermed er også den ældste af præsterække-tavlerne og en gravsten i korgulvet over pastor Niels Nielsen Halleby, †1676. 1700'erne er repræsenteret ved alterskranken og 1800'erne ved stolestaderne, som opstilledes 1847 og har fået lov til at blive stående med deres karakteristiske egetræsfarve.

Alterbordet er nyere, vistnok muret, men dækket af puds. 183X126 cm og 110 cm højt. Står op ad korets østvæg.

Alterbordsforsiden anskaffedes som erstatning for den tidligere, da denne 1903 deponeredes i Nationalmuseet. Den er af fyr, 105x188 cm, med fire fyldinger indrammet af profilerede lister udført efter sakristiets vægpaneler. Mørkbejdset.

**Alterbordspanel*, fra 1500'ernes første årtier, af eg, med malede fremstillinger på begge sider (sml. Jyderup og Årby, s. 742 og 1465). Dets nuværende mål er 105,5x178,5 cm; det består af to bredere og et smalt vandret bræt, som fastholdes i en not i ramtræet. De lodrette stykker har oprindeligt været bredere og de vandrette tilsvarende længere. Nedre ramtræ er fornyet. Malerierne viser på den ene side Korsfæstelsen, på den anden Marias himmelkrøning, men begge sider er stærkt medtagne. I korsfæstel-

sesfremstillingen (fig. 12) ses Kristus hængende i skråt strakte arme med det tornekrøned hoved hvilende på højre skulder; to svære hårløkker falder ned foran skuldrene. Øjnene er lukkede. Partiet under hofterne mangler. Af Maria ses hovedet, som er dækket af et hvidt hovedlin, og dele af hendes kjortel og kappe. Johannes er derimod forholdsvis velbevaret. Med venstre hånd løfter han kappen, hvorved fremkommer dybe, v-formede foldekast i højre side. Højre hånd holder han foran brystet. Baggrunden er rødorange; herpå er malet et mørkebrunt mønster efter samme skabelon, som er anvendt på en alterbordsforside fra S. Olai kirke i Kalundborg (nu i NM). Det er også brugt på ramtræet med modsat farveholdning.

På den anden side ses Marias himmelkrøning ved Sønnen og Faderen, som holder kronen over hendes glorie (fig. 13). Ovenover svæver Helligåndsdue. Gud Fader, med langt, gråt hår og skæg, bærer kejserkrone, mens Kristus fremstilles lidende med tornekrone og naglesår, hvorfra blodet løber. Imellem dem Maria, så vidt det ses, knælende, vendt mod Sønnen. I nedre venstre hjørne er gjort plads til en stifterfigur, som frembærer en lille, sort genstand;³⁰ 1894 sås spor af en kvinde i modstående side. Faderens dragt er hvid, og derover bærer han grøn kåbe med rødt for, mens Jesu kåbe er gul. Maria er iklædt gylden kjole med grønt mønster og hvid kåbe med rødt for. Glorierne er forgyldte og draperiet bagved ligeledes forgyldt med rødt granatæblemønster, til siderne er der grønt.

I hjørnerne ses store medaljoner med de fire evangelistsymboler: foroven til venstre ørnen, derunder Markusløven, til højre oksen og forneden Mattæusenglen. De hvide skriftbånd sorte frakturindskrifter er kun fragmentarisk bevaret, således: »S Iohan(u?)s«, »(S M)ar(cus)«, »S (L)ucha(s)« og »S (Mattæus)«. Rammeværkets ornamentik efterligner stof; det øverste er skiftevis rødt og grønt med frynser. Sidestykkerne er delt i hvide eller forgyldte felter med rødt granatæblemønster.

Panelet³¹ hører til de ikke helt få, der udførtes i middelalderens sidste årtier, og som er repræ-

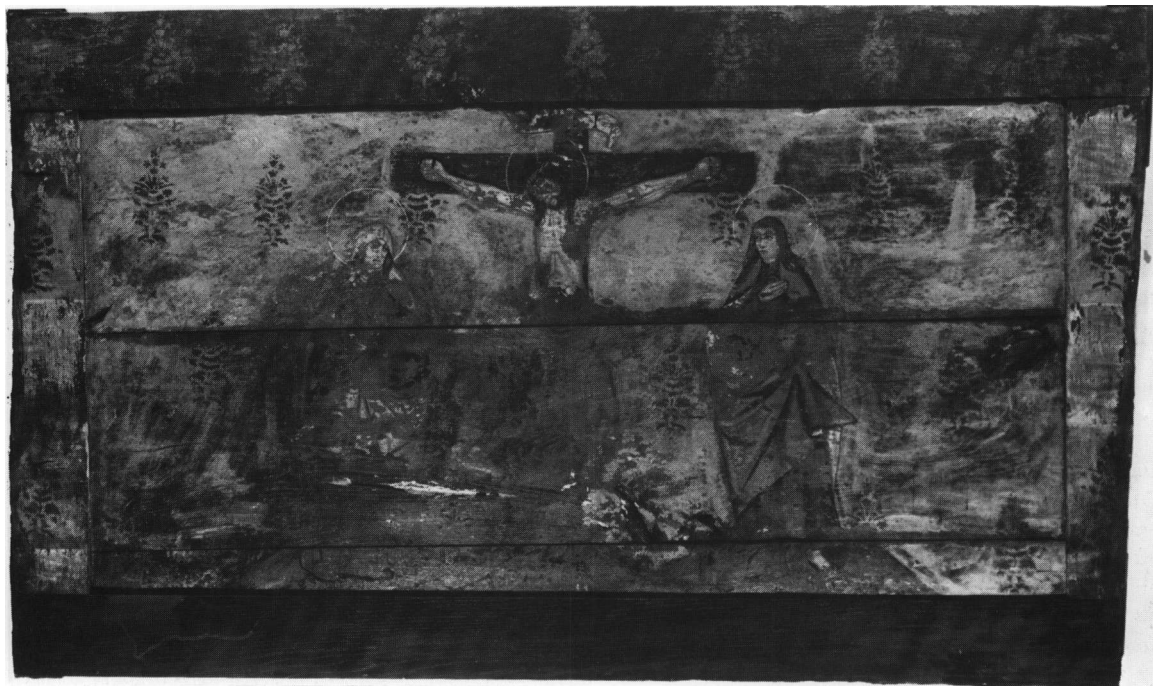

Fig. 12. *Alterbordspanel fra 1500'nes første årtier (sml. fig. 13) med malet fremstilling af Korsfæstelsen (s. 1618), i NM2. LL fot. 1981. - *Altar frontal from the first decades of the 1500s (cf. fig. 13) with painted representation of the Crucifixion.

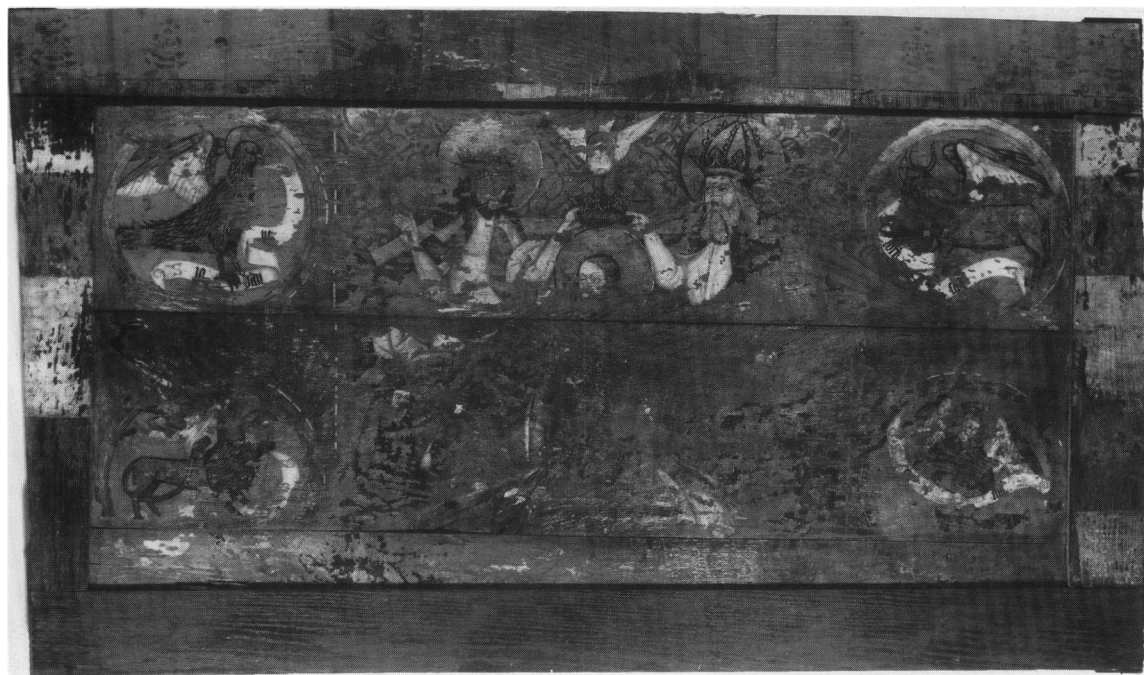

Fig. 13. *Alterbordspanel fra 1500'nes første årtier (sml. fig. 12) med malet fremstilling af Marias himmelkroning, i hjørnerne evangelistsymbolerne i medaljoner. LL fot. 1981. - *Altar panel from the first decades of the 1500s (cf. fig. 12) with painting of the Coronation of the Virgin and the symbols of the Evangelists in medallions.

Fig. 14. Altertavle fra o. 1600 (s. 1620). NE fot. 1979. - *Altar-piece c. 1600.*

senteret især i Nordvestsjælland, bl.a. i annekskirken Lille Fuglede samt den nærliggende Jordløse. Her er samme motiv malet efter et andet forlæg end i Fuglede. - Siden 1903 i NM2 (inv. nr. D5316).

†*Alterklæder.* Inventariet 1694 anfører et fiolbrunt af fløj, ²⁰ 1729 omtales et skarlagens alterklæde, ¹¹ 1847 var anskaffet et nyt af fløj (ingen farveangivelse), ¹⁸ og 1862 var altret beklædt med rødt silkefløj. ¹⁶

Altertavle (fig. 14), fra o. 1600, hvilende på et nyere(?), lavt fodstykke, beslægtet med tavlen i Allerslev, som har malet indskrift 1608 og en baldakin skudt ind mellem stor- og topstykke. ³²

Den enkle renæssancetavle har i storstykket to rektangulære felter hvori malede skriftsteder i ramme med reliefskårne volutter og rosetter. Felterne adskilles og flankeres af glatte søjler med bladfrise lige under de joniske kapitæler; de hviler på postamentfremspring med engle-

hoved på forsiden. Ingen postamentvinger, men smalle storvinger med beslagværk omkring halvrosen og rovfuglehoved foroven. Den fremspringende gesims har glat frise hvorpå tre bosser; langs den nedre kant en udsavet bladfrise og på undersiden rektangulære felter indrammet af profillister. Tandsnit og æggestavfriser bærer kronlisten. Topstykket indfattes af ramme med båndslang og flankeres af kannelerede pilastre med kapitæler som storsøjlerne og prydbælte hvorpå yngre diamant- og rudebosse. Til siderne vinger med volutter omkring beslagværk. På gesimsens hjørner står pyramidespir. Foroven trekantgavl hvorunder karnistænder; i feltet vinget englehed og på hjørnerne kuglespir.

Tavlen står egetræsmalet med rød marmorede søjler, lys gråblå detaljer og gyldne indskrifter på sort bund. I storstykket: »Vor Herre Jesus Christus i den Nat ...« (1 Kor. 11, 23) og »Ligesaa tog han og Kalken ...« (1 Kor. 11,25). I topfeltet: »Fader vor ...«; postamentindskriften gengiver: »Jeg er Livsens Brød ... Joh. 6,35«.

Denne staffering udførtes 1931; indskrifterne erstatter enslydende, ældre, der dog var malet, således at de ikke fyldte felterne helt ud, som det sås at være tilfældet med den nedenunder liggende, nu rekonstruerede bemaling.

To ens *krucifikser*, fra 18-1900'erne, af metal, 35 cm høje, hvidmalede på sort korstræ med hvidt skriftbånd.

Alterkalk (fig. 17), bestående af dele fra forskellige tider. Nuværende højde 20 cm. Foden er antagelig fra 1500'ernes slutning, mens skaftet og den fladtrykte knop må være udført i århundredets begyndelse, jfr. kalken i Kirke Eskilstrup, der 1521 blev skænket til Roskilde domkirke (s. 314). Bægeret er rimeligvis fra 1650.

Den sekskantede fod har bred fodplade og standkant med lodrette stave. På den ene side er fastnippet en støbt krucifiksgruppe. Ved overgangen til de sekskantede skaftled sidder en fremspringende krave. Den ovale knop er drevet med afvekslende hulede og flade »rygge«, sidstnævnte gennembrudt. På skaftledene ses

Fig. 15. Gotisk alterstige (s. 1622). NE fot. 1979. - *Gothic candlestick.*

graverede krydsede streger. Bægeret hviler i drevet, stiliseret bladkrans; graveret årstal og kirkenavn under fodpladen: »Ao 1650« og »Store Fvlede. K.«, antagelig påført i forbindelse med bægerets anskaffelse.³³

Disken er glat, uden daterende elementer. Tvm. 15,5 cm, fanen 2,7 cm bred; herpå graveret cirkelkors.

†*Kalkklæde*. 1684 betales for en alen lærred til at dække kalk og disk.

Oblatæske, skænket 1827, cirkulær, med let udbugende sider, tv. 9 cm, højde 5 cm. På det flade låg indprikket skriveskrift: »Denne Oblat-Eske er Givet til Fuglede Kirker d. 8de May 1827 af Struer«. Under bunden to rektangulære stempler hvori C. Dahm (Bøje 1880) for Henrich Christian Kierulff Dahm, Kalundborg. Han fik frimesterborgerskab 1811 og døde 1847.

Fig. 16-17. 16. Sygekalk fra o. 1775 udført af Søren Knie, Kalundborg (s. 1622). 17. Alterkalk bestående af dele fra forskellig tid; ældst er formentlig skaft og knop, yngst bægeret rimeligvis fra 1650 (s. 1620). NE fot. 1979. - 16. *Chalice for the sick c. 1775 made by Søren Knie, Kalundborg.* 17. *Chalice with parts from different periods: the oldest is presumably the stem and knot; the youngest is the cup, most likely from 1650.*

Fig. 18. Dåbskande af tin udført o. 1875 af gørtler L. Buntzen (s. 1623). NE fot. 1979. - *Pewter baptismal ewer made by L. Buntzen, brazier, c. 1875.*

Alterkande, fra Cohr, med gravering under bunden: »Store Fuglede Kirke Skærtorsdag 1956«. ³⁴ †*Alterkander*. 1686 anskaffedes en glasflaske til at hente vin i ²¹ og 1844 en kande,

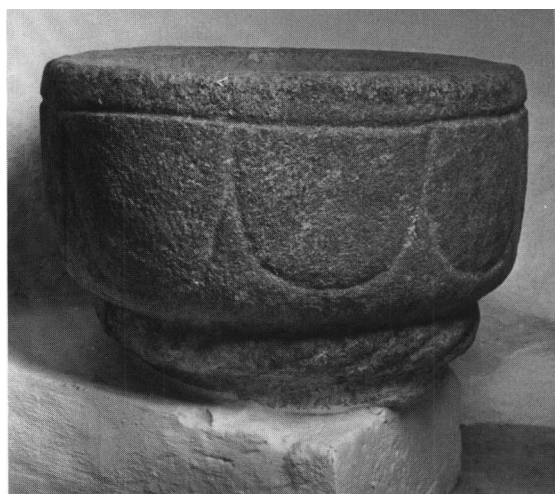

Fig. 19. Døbefont. Romansk kumme af granit på nyere muret fod (s. 1623). NE fot. 1979. - *Font. Romanesque bowl of granite on a modern brick base.*

antagelig den porcelænskande,¹⁸ der omtales i beskrivelsen 1862.¹⁶

Sygesæt, bestående af kalk fra o. 1775 og disk fra 1677. Den enkle *kalk* (fig. 16) er 13,5 cm høj og har under bunden fire ens, rektangulære stempler med SK (Bøje 1873) for Søren Knie, der fik borgerskab i Kalundborg 1759, opsigde det 1797 og døde 1816.

Disk, fra 1677, tvnm. 11 cm, med graveret skriveskrift på fanen: »Joh. VI. 51. Det brød som ieg gifver er mit Kiöd. Aar 1.6.77«. Desuden cirkelkors og korslam i medaljon. Disken hører til en †kalk, jfr. nedenfor.

†*Sygesæt*. Inventariet 1667 nævner en lille sygekalk og disk af sølv, bekostet af sognemændene.¹⁹ Præsteindberetningen fra 1758 vedrørende annekskirken i Lille Fuglede gengiver indskriften på bægeret af en sygekalk fra 1677: »Jesu Christi Guds Søns Blod renser os af all Synd. 1677«. På knoppen med versaler: »I-hesvs«. ³⁵ Om den tilhørende disk se ovenfor. 1694 omtaltes et sæt der sammen med en lille vinflaske vejede 19 lod.²⁰ 1801 manglede vinflasken til sygeberettelsessættet.¹¹

Alterstager (fig. 15), gotiske, 44 cm høje, sva- rende til bl.a. Svallerups. - Syvarmet *stage*, så- kaldt Titusstage, fra o. 1900.

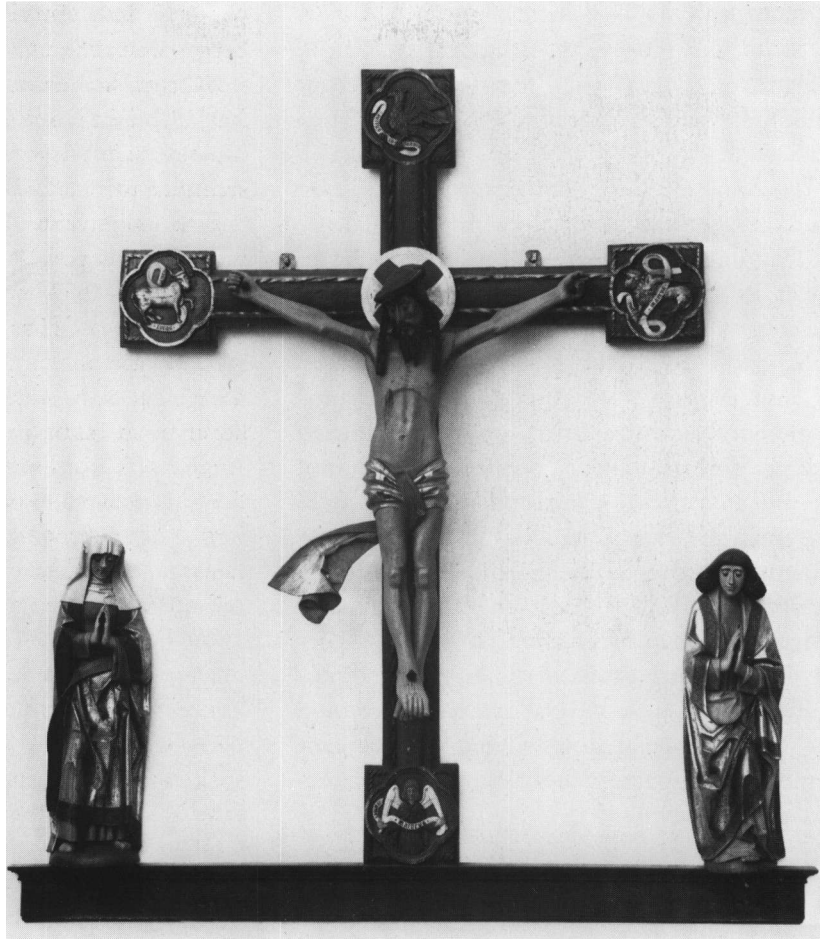
†*Alterbøger*. Inventariet 1694 nævner følgen- de bøger: Resens danske bibel i fire dele in octa- vo, to alterbøger in quarto, Kirkeritualet in quarto; en gammel gradual og salmebog i deg- nestolen duede intet og nye måtte købes i ste- det.³⁶ 1729 var der ingen bibel, men Hans Bag- gers alterbog, og en dansk ordinans, en latinsk luthersk postil var borte. Der fandtes en gam- mel og en ny gradual (Kingos) og en dansk salmebog.¹¹

†*Røgelsekar*. Et ildkar af kobber nævnes i in- ventariet 1667,¹⁹ og er sidste gang omtalt 1862, da det opbevaredes i skabet i sakristiet¹⁶ (jfr. s. 1628, fig. 25).

†*Vandkedel*. Inventariet 1667 opfører en gam- mel kedel.¹⁹ 1684 nævnes en messingkedel, der vejede 4 pd.,²⁰ 1729 var den borte.¹¹

†*Messehagler*. Inventariet 1667 nævner en rød fløjlsmessehagel, og en gammel lånt i Lille Fuglede.¹⁹ 1694²⁰ og 1729 omtales igen kun den

Fig. 20. Korbuekrucifiksgruppe fra 1500'ernes første fjerdedel af den såkaldte Store Fuglede-mester også kaldet Næstved-krucifiksmester (s. 1624). NE fot. 1979. - *Crucifixion group from the Rood, first quarter of the sixteenth century by the so-called Næstved crucifix-master.*

røde.¹¹ 1841 var der anskaffet en ny messehagel med ægte guldguloner,³⁷ og igen 1865 en ny af rødt silkefløj.³⁸

Alterskranke, med tætstillede, drejede balustre af træ som Svallerups, fra 17-1800'erne. Tresidet med runde hjørner. Beigefarvet med brunmalet håndliste.

†*Alterskranke*. Ifølge præsteindberetningen 1758 havde pastor I. C. Gamst [1696-1709] givet en skranke af jern.³⁹

Fonten (fig. 19) er en romansk kumme af rødlig granit på nyere muret fodstykke. Tvm. 78 cm. Kummen hviler på en tovtav; i dens næsten lodrette sider er indhugget ni skjoldlignende buetunger udgående fra en rille et lille stykke under kanten. Den henføres til Munke-Bjærgbytypen inden for Slagelsegruppen,⁴⁰ og

blandt disse ligner den mest fonten i Sørby-magle (DK. Sorø s. 830, fig. 5).

Rester af gråhvid og gullig-brun maling, muligvis oprindeligt en marmorering. I koret, ved nordvæggen.

Dåbsfad, fra o. 1550, af messing, tv.m. 61 cm. I bunden drevet fremstilling af Syndefaldet omgivet af minuskelindskrift i to koncentriske cirkler og stemplede ornamenter. På fanen hjorte forfulgt af hunde i drevet arbejde, uden stemplede blomsterornamenter.

†*Dåbsfad*. Inventariet 1667 nævner et fad af tin,¹⁹ 1694 med vægtangivelsen 18 pd.²⁰ 1729 omtales et stort messingfad i fonten.¹¹

Dåbskande (fig. 18), fra o. 1875,⁴¹ af tin, under bunden mesterstempel: »L. Buntzen«, 25 cm høj. Oprindeligt med kors på låget som det

kendes fra værkstedets kander i f.eks. Kirke Eskilstrup og Hørby (s. 316 med fig. 12 og s. 500).⁴² †*Dåbskande*(?). Efter dåbsfad og pengeblok nævner inventarierne 1667¹⁹ og 1729 en tinflaske.¹¹

†*Fontehimmel*? 1688 omtales en lænke over fonten;²⁰ den kan have været brugt til at hejse en forsvunden fontehimmel op og ned eller til ophængning af en lille lysekrone eller andet belysningsredskab.

†*Korgitter*. 1669 udførte snedker Jens Hansen i Kalundborg to døre og et stykke panel med nogle »træller« (tremmer) under krucifikset; derefter blev det malet på begge sider med grøn og rød oliefarve af Christopher Nielsen, også hjemmehørende i Kalundborg.¹⁹ 1758 læstes uden på kordøren: »Herre, Kongen skal glæde sig i din Krafft, Du fæster en Krone paa hans Hoved af det Kostelige Guld, Du legger Hæder og Ære paa ham. Ps. XXI v. 2, 4, 6«. ³⁹ På fotografier fra 1918 og 1931 af kirkens indre mod øst ses for enden af stolestaderne ved overgangen til koret fyldingspaneler, som kan være rester af ovennævnte.

Korbuekrucifiksgruppe (fig. 20), fra 1500'ernes første fjerdedel, udført af den såkaldte Næstved-krucifiksmester, som også, efter kirken her, er blevet kaldt Store Fuglede-mesteren.⁴³ I amtet er han yderligere repræsenteret med krucifikser i Drøsselbjerg (s. 1325) og Ubby.

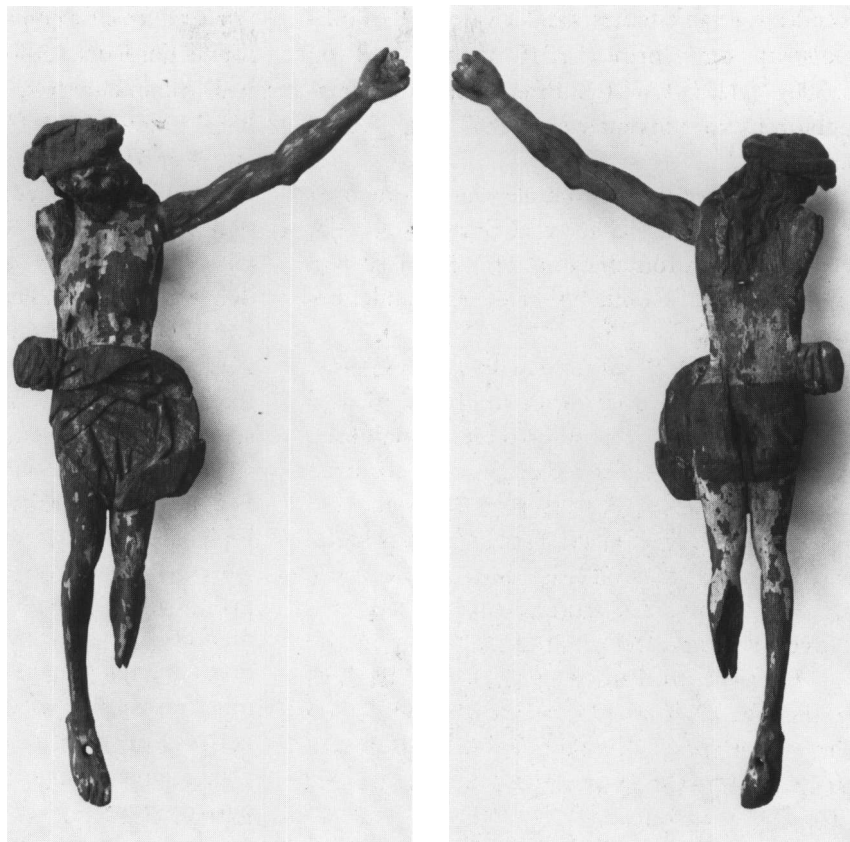
Kristusfiguren er ca. 135 cm høj og synes nærmest beslægtet med figuren i Drøsselbjerg; den ene af lændeklædets flige mangler, sml. i øvrigt Ubby. Det samtidige korstræ er hvælvet med skarpsnoet tovstav langs kanterne inden for hulkel, som det kendes fra Fakse og Benløse, hvor dog korsenderne mangler; i korsskæringen glat glorieskive. De firkantede korsender rummer reliefskårne evangelistsymboler, af hvilke den lodrette korsarms Johannes og Matæus er tilføjelser fra 1903. Udførelsen af de oprindelige synes at svare til Ubbys (sml. s. 1566, fig. 35).

De to sidefigurer, Maria og Johannes (fig. 21), er ca. 100 cm høje. Begge står med hænderne samlede i forbøn foran brystet. Karakteristisk er deres lange, lige næser skåret i fortsættelse af øjenbrynene; også mund og hageparti

Fig. 21. Detalje af Maria og Johannes fra korbuekrucifiksgruppen, sml. fig. 20 (s. 1624). NE fot. 1979. - *Detail of the Virgin Mary and St. John from the Rood group, cf. fig. 20.*

Fig. 22. *Krucifiks fra 1500'ernes begyndelse, set forfra og bagfra (s. 1625). I NM2. LL fot. 1980. - *Crucifix from the beginning of the sixteenth century, front and back.

er ens på de to. Blandt værkstedets bevarede sidefigurer, som er udført efter forskellige forlæg, kommer Store Fugledes nærmest på fremstillingerne i Fakse, Lundby og Næstved Museum (fra Holmegård).⁴⁴

Gruppen står med en staffering fra 1903, da Kristus fik brunt skæg og hår med grøn tornekrone, og forgyldt lændeklæde med blåt for. Korstræet er grønt med blå kanter, dog har firkantfelterne rød bund, og de deri skårne firpas og symboler er forgyldte. De nye markeres ved afvigende farver. Skriftbåndene er hvide med sort fraktur. Maria og Johannes bærer grønne kjortler hvorover gyldne kapper med henholdsvis røde og blå kanter, blå og rødt for. 1669 fæstnede Thomas Smid i Biere (Bjerger) »Panel Crucifikset« med seks murkramper,¹⁹ og endnu 1758 var gruppen på sin oprindelige plads over korgitret;³⁹ den er antagelig identisk med nogle gamle træfigurer, som 1862

stod i materialkammeret,¹⁶ dvs. nordkapellet, hvorfra figurene 1903 hentedes til restaurering for derefter at blive opstillet på en ny bjælke ved korets nordvæg.

*Krucifiks (fig. 22), fra 1500'ernes begyndelse, 60 cm højt. Højre arm mangler, og den venstre fremtræder langt kraftigere og mere muskuløs end figuren i øvrigt; trods rester af samme staffering som resten må den anses for at være skåret af en anden hånd. Den flettede tornekrone er brutalt afskåret over panden; venstre ben er brækket af midt på læggen, og den ene flig af lændeklædet mangler ligeledes.

Den slanke figur er skåret hele vejen rundt uden hulning i ryggen, hvor det lange hår fremtræder som en bølgeriflet trekant i fladt relief. Lændeklædet er dog bagpå kun angivet ved stafferingen, øjnene forekommer lukkede, mens munden er åben, og et udtryk af smerte ses i ansigtet. Bl.a. ved den måde, hvorpå læn-

Fig. 23. Prædikestol fra begyndelsen af 1600'rne (s. 1626). NE fot. 1979. - *Pulpit from the beginning of the seventeenth century.*

deklædets bevarede flig fra en stor, nu uformelig knude ved Kristi højre hofte føres foran kroppen, minder udformningen om arbejder fra Claus Bergs værksted.⁴⁵

Figuren har naturlig karnation med mange røde blodspor, lændeklædet er forgyldt. Ikke alene skæringen, men også stafferingen dækker i lige så høj grad figurens forside som ryggen.

Krucifikset indleveredes 1931 til Nationalmuseet, hvor det siden har været deponeret (inv. nr. D3766/1966). Det blev fundet ved istandsættelsesarbejder i kirken, men synes ikke at være omtalt i de skriftlige kilder vedrørende

Store Fuglede. Derimod nævnes 1849 og 1861 et lille krucifiks over kordøren i annekskirken i Lille Fuglede, og den mulighed kan ikke udelukkes, at det er overført derfra.

Prædikestol med samtidig himmel (fig. 23), udført tidligt i 1600'rne i samme værksted som bl.a. stolene i Røsnæs, Raklev og Tømmerup, der er stafferede i årene 1613-16 og henføres til det såkaldte Kalundborgværksted (jfr. s. 1364). I storfelterne evangelistmalerier fra 1800'rne.

Kurven har fire fag og nærmest væggen et halvt nyere i form af et glat panel, hvis gesims efterligner den gamle. Storfelterne rummer arkader med omløbende ramme og bueslag smykket af slyngbånd afbrudt af listekapitæler. I sviklerne rosetter og øverst i hver felt æggestav over tandsnit. Foran de glatte vinkeldannede hjørner står to toskanske søjler med diamantbosser i prydbæltet. Nærmest opgangen dog kun én. De hviler på tilsvarende postamentfremspring med listeindrammede fyldinger og drejede hængekugler. Gesimsen har glat, gennemløbende frise hvorover tandsnit og pærestav.

Den regelmæssig ottekantede himmel smykkes på undersiden af tilsvarende felt indrammet af perle- og æggestav; heri dobbelttroset med drueklase i midten. Langs den indvendige kant tandsnit og æggestav. Himlens hængestykker fremtræder (undtagen på én side) som dobbeltvolutter omkring reliefskåret blad og med glat gennemløbende gesimsfrise. Topstykkerne er formet som trekantgavle med volutter på de skrå sider og drejet spir i toppen. Ophængt i to snoede smedjernsstænger.

Stor svungen, antagelig yngre underbaldakin og opgang bestående af ny trappe med enkel håndliste. 1669 flyede snedker Jens Hansen i Kalundborg prædikestolstrappen; det var sandsynligvis i denne forbindelse, Christopher Nielsen, Kalundborg, udførte noget malerarbejde.¹⁹

Stolen står med egefarve fra forrige århundrede, undtagen søjlerne, hvis rødgrå marmorering fra 1700'rne afdækkedes 1931, da de gyldne frakturindskrifter på sort bund nymaledes. I postamentfelterne citeres Matt. 10,20: »Det er

Fig. 24. Indre, set mod øst. Chr. Axel Tensen fot. 1918. - *Interior to the east.*

Eders Faders Aand ...» og i gesimsfrisen Joh. 8,12: »Jeg er Verdens Lys ...«. ⁴⁶

I storfelterne er der *evangelistmalerier* udført efter Thorvaldsens statuer i Vor Frue kirke i København. Tilsvarende malerier ses bl.a. på altertavlen i Svallerup og prædikestolen i Lille Fuglede. ⁴⁷ Fremstillingstidspunktet må antages at være ved en istandsættelse i 1850'erne. ¹⁸

Stolen står i skibets sydøsthjørne.

†*Timeglas*. Ifølge præsteindberetningen 1758 havde pastor I. C. Gamst givet et timeglas på prædikestolen. ³⁹ 1862 opbevarede levningerne af det i skabet i sakristiet. ¹⁶

Stolestaderne, fra 1847, har form af bænke med udsavede gavle og åbne rygge. I koret står

to, ved orglet én tilsvarende, men kortere. Alle er egetræsmaledede.

†*Stolestader*. Ifølge J. H. Larsens optegnelser nedskrevet 1849 var stolene fra 1593; ⁴⁸ oplysningen kan være en misforståelse, siden præsteindberetningen 1758 meddeler, at årstallet 1593 sås på *bogstolen* i koret. Hermed menes muligvis en *†degnestol*. Kirkeregnskaberne anfører 1669 en udgift til snedker Jens Hansen i Kalundborg for 18 døre, som han havde forfærdiget af ny til kirkestolene. ¹⁹

I våbenhuset er der *murede bænke* langs øst-, nord- og vestvæggen.

†*Skrifestol*. Den eneste gang skriftestolen omtales, er i præsteindberetningen 1758, hvor

indskrifterne på den gengives.³⁹ Øverst på døren læstes: »Remittuntur tibi peccata. Gack hen i Fred, dine Synder ere dig forladne« med billede derhos, og på »foden«: »Ao 1653«. Inden i stolen sås ved det første sindbillede: »Dabo tibi claves Regni coelorum, qvicqvid solveris in terra, solutum erit in coelis, Matth. 16, (19)7« (Jeg vil give dig Himmeriges nøgler ...). Billedet kan som på skriftestolen i Vestervig have vist en synder mod hvem en hånd fra skyerne rækker to nøgler, eller som i Harring blot en fra skyerne udstrakt hånd med en nøgle.⁴⁹ Ved det andet sindbillede stod »Dico vob.. qvæcunqve solveritis super terram, soluta erunt in coelo, Matth. 22« (Sandelig siger jeg eder ... hvad I løser på jorden, det skal være løst i himlen. Matt. 18,18!).

Sakristiets udstyr (fig. 25). Sakristiet er indrettet med 105 cm høje fyrretræspaneler langs væggene og smalle *bænke* med høj, udsavet sarg langs vest-, syd- og søndre del af østvæggen; ved døren tilsvarende udsavet høj gavl. Panelerne har rektangulære fyldinger med profillister på tre sider og adskilt af smalfyldinger. I en niche i vestvæggen er indrettet et *skab*, hvis låge af egetræ tillige med de gotiske beslag sy-

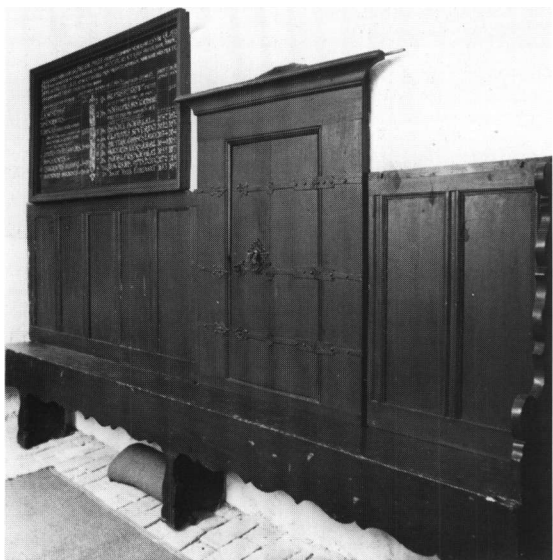

Fig. 25. Sakristiets vestvæg med skab og bænke (s. 1628). NE fot. 1979. - *The west wall of the sacristy with cupboard and bench.*

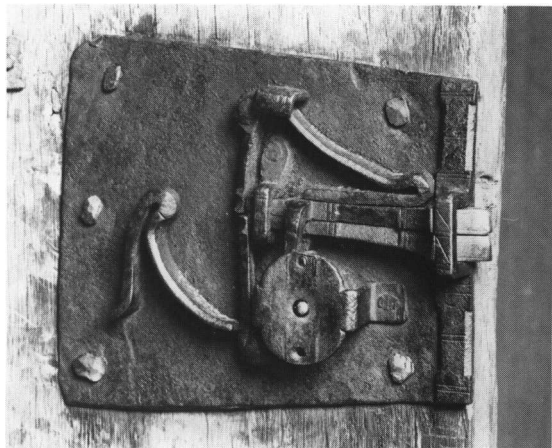

Fig. 26. Lås på skabsdør i sakristiet (s. 1628). NE fot. 1979. - *Lock on the cupboard in the sacristy.*

nes genanvendt. Skabet er 159 cm højt og 108 bredt. Lågen består af to lodrette planker, som på undersiden holdes sammen af tre små vandrette smedejernsbånd.⁵⁰ Udvendig sidder tre gotiske gangjern, de to længste med roset på midten og udstanset spids med knoppet dekoration. Det midterste, kortere, ender i tre flige; lige over dets spids sidder *dørringen* fastgjort til rudestillet, udstanset beslag med halvkugle i midten. Skjoldformet *låseblik* og bevaret *lås* på den indvendige side (fig. 26). Skabet har to hyl-der med udsavning på midten af den slags, der bruges til sølvtoj, muligvis etableret senere.⁵¹ Træværket fremtræder brunmalet.

Ifølge oplysning 1729 var der i sakristiet 1596 bekostet et bord og fem bænke, men 1650 eksisterede kun tre bænke og 1729 blot én.¹¹ 1858 var anskaffet en ny smuk lænestol og et bord.¹⁸

En gammel *flysekiste* nævnes i inventarierne 1667¹⁹ og 1729.¹¹

Pengeblok, fra 1850-75, svarende til blokkene i bl.a. Ubby og Svallerup, 83 cm høj. Den enkelte, firkantede blok har profileret sokkel og i forsiden en dyb skuffe, i toppen pengeslids. Egetræsmalet. Ved skibets sydvæg, øst for indgangsdøren.

†*Pengeblok*. En ubrugelig blok i sakristiet nævnes 1729.¹¹

Pengetavler. 1-2) (Fig. 27) af eg, formentlig de to fange-almissetavler, der anskaffedes og staf-

feredes 1663.¹⁹ Anskaffelsen skal muligvis ses i sammenhæng med oprettelsen 1662 af det såkaldte Børnehus på Christianshavns torv i København. Det var en kommunal fattiganstalt, men udvidedes snart til desuden at være en straffeanstalt for visse forbrydere fra hele landet.⁵² Tavlernes rygskjold kantes på forsiden af flammelister, som ligeledes følger lågets sider - dog kun på den ene af tavlerne. Skjoldet krones af flamme mellem volutter. Drejet håndtag. Grønmalet.

3) 16-1700'rne, svarende til nr. 1-2, men af en lettere træsort og med profillister i stedet for flammelister.

Dørfløje. 1) (Fig. 28), fra 1500'nes begyndelse, bestående af tre svære egeplanker, som på forsiden (mod koret) er belagt med rammeværk tilpasset døråbningen, hvorved dannes otte rektangulære felter. Heri ses ens udført foldeværk, hvortil paralleller findes i Kirke Stillinge og Boeslunde samt på en dør i Vejlbj, Århus amt.⁵³ Samtidig *dørring* på plade med tunget kant og fire udstansede græske kors. På siden mod sakristiet holdes døren sammen af to revler, foruden gangjern anbragt over og under revlerne. Mørk egetræsfarve som rummets øvrige træværk og grå mod koret.

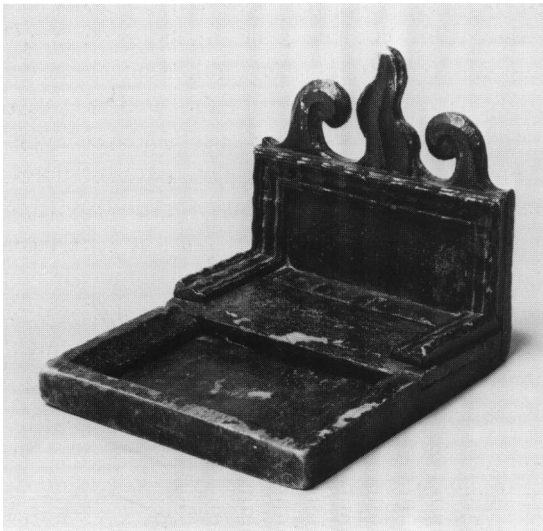

Fig. 27. Pengetavle, antagelig anskaffet 1663 (s. 1628). NE fot. 1979. - *Collection tray, probably acquired in 1663.*

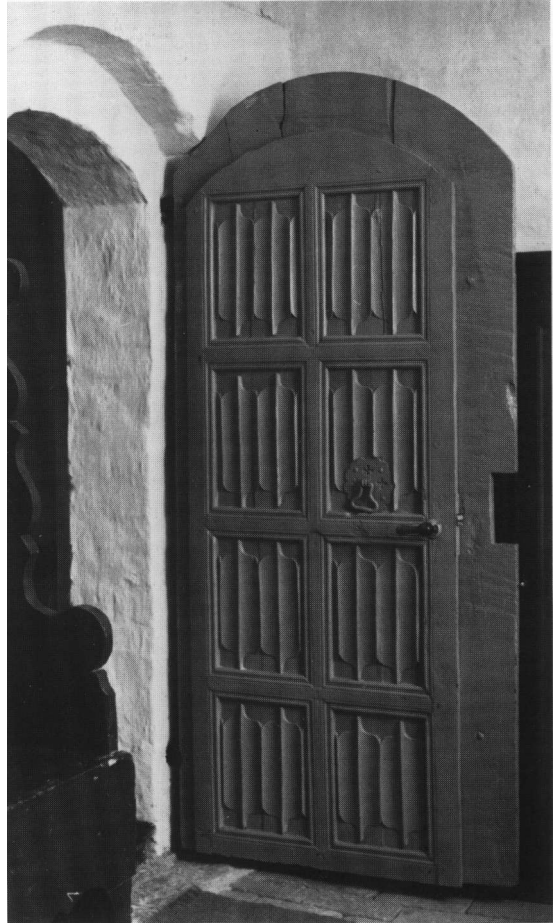

Fig. 28. Dørfløj nr. 1 fra 1500'nes begyndelse, mellem kor og sakristi (s. 1629). NE fot. 1979. - *Door no. 1 from the beginning of the sixteenth century, between the chancel and the sacristy.*

2) (Fig. 29), fra 1500'nes begyndelse, med delvis fornyet beklædning på ydersiden. Dørfløjen består af to meget brede, lodrette planker og en ganske smal sammenholdt på bagsiden af to vandrette revler hvorimellem en skrå. På ydersidens nederste to tredjedele er i nyere tid slået syv vandrette, glatte brædder. Øverst sidder et bredere bræt, som har døråbningens form, men mod sædvane ikke når helt ud til kanterne. Derunder er langs siderne pålagt to muligvis forkortede ramtræer, således at der dannes et lavt rektangulært felt. Heri sidder to rækker jernsøm med store hoveder, og tilsvarende fastholder de oprindelige ramstykker.⁵⁴ Yderligere er der tre gangjern med indridset

Fig. 29. Dørfløj nr. 2 fra 1500'ernes begyndelse, indgangsdør til våbenhuset (s. 1629). NE fot. 1979. - Door no. 2 from the beginning of the sixteenth century, entrance to the porch.

siksakmønster, en *dørring* og et udtunget *nøgleblik*. Indvendig sidder en stor *lås* af træ. Indgangsdør til våbenhuset; ferniseret på ydersiden, brunmalet mod våbenhuset.

3) 17-1800'erne, bestående af fem lodrette planker sammenholdt af to vandrette revler, hvorimellem en skrå; på revlerne spinklere gangjern. På siden mod skibet er i helt ny tid slået smalle, lodrette lister. Brunmalet også mod våbenhuset.

4-5) Dørene til nordkapellet og tårnet er af nyere dato. Brunmalede.

†*Pulpitur*. Eneste omtale er 1734, da der på pulpituret skulle skæles med noget kalk.⁵⁵

Orgel, bygget 1923 af Th. Frobenius & Co., København.⁵⁶ Et manual med fire stemmer: Bordun 16', Principal 8', Salicional 8', Oktav 4'; oktavkoppel, svelle. Pneumatisk aktion, keglevindlade. Facade i nybarok stil med attrappiber af sølvbronzeret zink, grupperet i tre tårne og to felter. Placeret midtfor ved skibets nordvæg, delvis indbygget i murgennembrydningen til nordkapellet. Et *†harmonium*, skænket 1889,¹⁸ stod opstillet på en forhøjning ved skibets nordvæg.⁵⁷

Salmenummertavler, fra o. 1850, svarende til f.eks. Ubbys. En sortmalet plade indrammes og deles på midten af glat, brunmalet ramme; foroven trekantgavl flankeret af drejede spir. Søm til numre af metal. Med forgyldt fraktur: »Før Prædiken« og »Efter Prædiken«.

Præsterækketavler (sml. fig. 25). 1) Fra 1600'ernes sidste fjerdedel. Den enkle tavle, 98x180 cm, i profileret, brunmalet ramme opgiver navnene på embedets ni ældste præster i to kolonner adskilt af vertikal akantusranke. Til venstre de »romersk-katolske« og til højre de »apostolisk-katolske«. Øverst på tavlen latinsk indskrift i fire linjer, som i oversættelse oplyser: Grundlæggerne af dette Herrens hus i Fuglede Magle var de velærværdige mænd, Olaus, fordom prior i Antvorskov kloster år 1290, ligesom også hans efterfølger Johannes Høne, Om Fuglede Lille har vi ved gamle tiders forsyndelse og uagtsomhed intet, udover at det har været indviet til Sankt Peder.

Indskriften er med hvide versaler, for navnenes vedkommende snørklede, på sort bund. Tavlen er formentlig udført på grundlag af en indførsel i Kirkebogen, som synes at være skrevet af Niels Nielsen Halleby, der fungerede i de to Fuglede kirker 1655-76.¹¹

2) Fra 1700'erne, svarende til tavle nr. 1, men præsternes navne er kun skrevet i én kolonne. De ender 1909.

3) Efterlignende de to ældre.

1861 hang de to ældste tavler på korets nordvæg,⁵⁸ men 1862 omtales de i sakristiet,¹⁶ hvorfra de 1986 flyttedes til tårnummet, hvor den ældste hænger på nordvæggen, de to yngre på vestvæggen, flankerende vinduet.

Fig.30. Lysekrone fra 1600'rne (s. 1631). NE fot. 1987. - *Seventeenth-century chandelier.*

Lysekroner. 1) (Fig. 30) fra 1600'rne, formentlig skænket af pastor Gamst, jfr. nedenfor. Den barokke krone har profileret stamme, der ender i stor hængekugle med mindre profileret knap. Til et skiveled lige over hængekuglen er fastgjort otte s-formede lysearme og til et andet over vaseformet led, otte pyntearme; tilsvarende, men mindre pyntearme sidder på vulst over det skivedannede led. Alle arme er forsynet med arabertal, og tilsvarende findes på det led, de skal fastgøres til.

Regnskaberne anfører 1697 en udgift på 30 rdl. for en messinglysekrone,²⁰ og præsteindberetningen 1758 omtaler en lysekrone skænket af pastor (Jacob Christensen) Gamst (1697-1709).³⁹ Der kan være tale om én og samme krone, muligvis identisk med den eksisterende; i så fald må udgiften 1697 sættes i forbindelse med ophængning, lys m.m.

Kronen hænger i skibets andet fag.

2-3) To mindre, nygotiske kroner, hver med seks arme hænger i skibets første og tredje fag.

Lysearme. 1) (Fig. 31) svarende til to lysearme i Veksø og Slangstrup skænket henholdsvis 1637 og 1648 ifølge indskrift på vægpladerne.⁵⁹ Tilsvarende oplysning findes ikke i Store Fuglede, hvor såvel den buklede vægplades hånd som selve lysearmen er identisk med de to nævnte. Armens indre s-sving ender i havhestefigur, hvis forben hviler på lysearmens

midtled, dannet af delfin, der gaber over bladknop. Det ydre s-sving afsluttes med en fugl. To lysepiber sidder på akantusmykkede tværarme, der ender i mandshoved; imellem dem står en lille romersk kriger. På skibets nordvæg, vest for vinduet i første fag.

2) (Sml. fig. 23) 1700'rne? Den s-svungne lysearm er fastgjort til skjoldformet vægplade med muslingeskal foroven. Indrettet til elektrisk lys. I vinduessmigen ved prædikestolen.

Hatteknager. Et brunmalet bræt med knager af rundstokke hænger på våbenhusets østvæg.

†**Ligbårer.** 1667 anfører inventariet to ligbårer,¹⁹ men 1689 omtales kun en liden og 1694 igen to.²⁰

Klokker. 1) (Fig. 32), støbt 1588 af Gerhardt van Mervelt. Tvm. 123 cm. Om halsen indskrift med reliefversaler på latin: »Verbvm domini manet in æternvm Gerthardvs Mervelt me fecit anno domini 1588«. Over og under indskriften er der buefrise og på legemet fire identiske medaljoner, som viser en ridder knælende under krucifiks; samme motiv bruges af en anden jævnaldrende klokkestøber, Borchart Gelgiesser,⁶⁰ som har støbt klokke nr. 2, der dog ikke har medaljoner.

2) Støbt 1606 af Borchart Gelgiesser. Tvm. 110 cm. Tysk indskrift med reliefversaler om halsen: »Anno 1606 goes mich Borchart Gelgiesser. Verbvm domini manet in æternvm«.

Fig. 31. Lysearm fra 1600'ernes anden fjerdedel (s. 1631). NE fot. 1987. - *Candle bracket from the second quarter of the 1600s.*

Fig. 32. Klokke støbt 1588 af Gerhardt van Mervelt (s. 1631). NE fot. 1987. - *Bell east in 1588 by Gerhard van Mervelt.*

Over indskriften en palmetbort og på legemet to våbener for Brahe og Ahlefeldt. Slagkanten, som er ødelagt på et stykke, har rammelister.

Begge klokker er ophængt i vuggebomme; i klokkestokværket opbevares en ældre slyngebom.

†*Klokker.* Ved klokkeskatten 1528 afleveredes en klokke, der vejede 2 skippd. 4 lispd.⁶¹ 1666 færdigede Nils klokkestøber i Kalundborg den lille klokke;¹⁹ herved må forstås, at den blev sat i stand, og arbejdet udført af Nils, eller som han oftere kaldes, Nikolaj Jørgensen (jfr. Lille Fuglede s. 1650), søn af Jørgen Hansen, der også var klokkestøber.⁶² 1691 var den mindste klokke så gennemslidt i panderne (til klokkelejet), at den ikke kunne ringes, hvorfor den blev »nedvejet« og atter opvejet; for dette arbejde fik tømmermanden 5 rdl.²⁰ Herved skal antage-

lig forstås, at klokken blev hejset ned og op igen efter at være blevet repareret. 1856 ansås klokken, uden nærmere angivelse, for aldeles ubrugelig;¹⁸ ingen af klokkerne er dog omstøbt.

Klokkestol, af eg, med adskillige fornyelser. Den har tre sæt skræstivere og skråbånd under klokkerne.

GRAVMINDER

Mindetavle. (Fig. 33), 1648. »Dirick oc Hans to brødre smaa / Hvile hervnder maa I forstaa / Dirick hand her i verden vaar / XI vger oc halfandet aar / Men Hans døde meget fage / Blef ei eldre end XC dage / At Gud dem na(a)dig være / Ønske der(e)s foreld(r)e Kiere / Anno 1648. H.G.S. B.M.D. (sandsynligvis forældrenes initialer)«. Grå kalksten, 86x58 cm, med fordybede versaler tværs over stenen; initialerne med reliefversaler på skriftbånd forneden. Langs kanten båndslyng mellem rammelister; på pladens øverste fjerdedel relief, to putti med palmegrene holder bladkrans, hvori kranium på korslagte knogler over vinget timemglas. 1759⁶³ i kirken, 1918 opstillet ved nordsiden, nu i niche i støttepillen på syd-muren.

Gravsten. 1) O. 1676. Niels Nielsen Halleby, kaldet til sognepræst i begge Fulede kirker 25. febr. 1655, †23. maj 1676 i hans alders 48. år minus 22 dage, samt hans elskelige hustru, Agnete Hansdaatter Allesen, som fødte ham to sønner og to døtre, †27. maj 1676. Gravvers på latin og dansk. Rød kalksten, 167x96 cm, tværskrift med fordybede versaler, der dækker hele stenen. I korgulvet, foran alterskranken.

2) O. 1656? Brudstykke af rød kalksten, ca. 40x58 cm, randskrift med fordybede versaler: »... [e]amat qvi ... plagida gaudes re[c]...«. Resten af akantusslyng og anden ornamentik. Fragmentet, fra stenens øverste venstre hjørne, kan muligvis være fra den sønderbrudte sten over en præst, hvoraf 1881 kunne læses årstallet 1656. På kirkegården, nord for koret.

3-5) Tre udslidte sten; grå kalksten, 85x60 cm; rødlig kalksten, 74x57 cm, og rødlig med

grå årer, mindst 65x111 cm. Stenene, hvoraf en kan være identisk med †gravsten nr. 2, ligger alle i koret, omkring nr. 1, den ene delvis under knæfaldet.

†*Gravsten.* 1) O. 1640. Dederik (el. Diderich) Gottschalk, †1640 (sognepræst 1634-40). 1849 i sakristiet.

2) O. 1655. Holger Geertsen, †1655 (sognepræst 1640-55). Muligvis identisk med gravsten nr. 2 eller en af nr. 3-5. 1849⁶⁴ ved kordøren.

En *åben* †*begravelse* skulle ifølge indberetning 1758 rumme præsten Jens Hanson Otthinian (Jens Johansen Odense, †1683, sognepræst 1676-83). 1734 manglede lemmer over begravelsen hængsler.

Middelalderlig grav, (fig. 34), 12-1300'rne. I forbindelse med understøbning af kirkens fundament stødte man 1970 på enstensat grav ved korets sydmur. Gravens langsider bestod af ca.

Fig. 34. Grav, 12-1300'rne, syd for koret (s. 1633). Birgit Als fot. 1970. - *Medieval grave. Thirteenth or fourteenth Century, south of the chancel.*

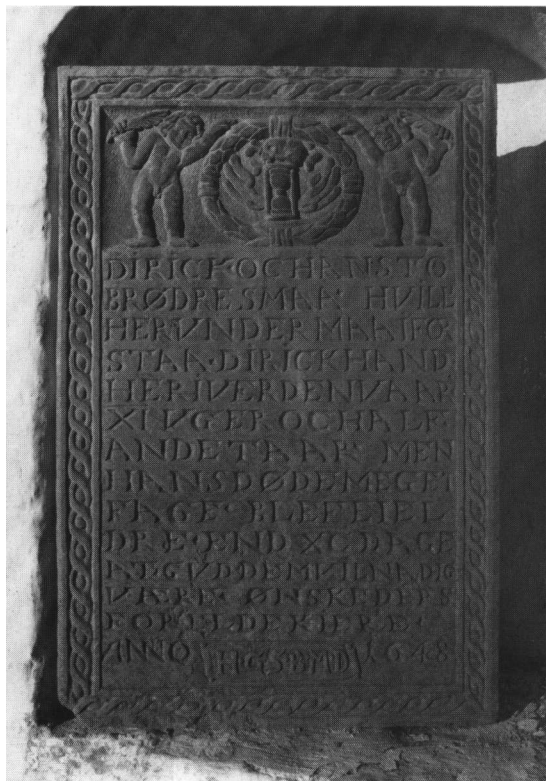

Fig. 33. Mindetavle 1648 over de to små brødre Diderik og Hans (s. 1632). NE fot. 1979. - *Memorial 1648 to two young brothers Didrick and Hans.*

30 cm høje, rått tilhugne granitheller, der var opstillet uden brug af mørtel. To utilhugne flintesten dannede østenden, mens hovedenden ikke kunne undersøges, da fundamentet til støttepillen ved korbuen (jfr. fig. 3) var lagt hen over graven. Den gravlagte havde armene korslagt over kroppen, så hænderne hvilede på bækkenpartiet. Der konstateredes ikke spor af overdækning.

Kirkegårdsmonument, o. 1886. Diderik Peter Svendsen, sognepræst til Store og Lille Fuglede menigheder, *5. marts 1824, †13. nov. 1884; Caroline Svendsen, f. Andersen, *24. aug. 1827, †3. okt. 1884; Frederik Gudmund Gråne Svendsen, *19. okt. 1863, †10. febr. 1885 og Henriette Sophie Svendsen, *15. aug. 1865, †10. marts 1886. Grå marmorplade, 88x54 cm, med tagformet øvre afslutning; indskrift med fordybede versaler (sml. Rørby, kirkegårdsmonument nr. 2). På kirkegården, nord for koret.

Flere †*gravgitre* på kirkegården er fjernet i 1940'erne og -50'erne.⁶⁵

KILDER OG HENVISNINGER

LA. Pastoratsarkivet. Kirkebog 1640-1771. - Kirkerghsk. 1688-1700. - Udtog af provstebog 1729. - Synsprot. 1862-1924. - *Ars hrd.s provstis arkiv*. Forskellige sager. 1684-87 - *Ars-Løve hrdr.s provsti*. Synsforretningsprot. 1831-1932. - *Ved embedet*. Synsprot. 1929-19(80). - Se i øvrigt arkivalier for Holbæk amt i almindelighed s. 50.

NM2. Præsteindberetninger 1808 og 1809. Indberetninger ved J. B. Løffler 1881 (bygning og inventar), J. Kornerup 1894 (antemensale og krucifiksgruppe), J. Kornerup 1903 (krucifiksgruppe), Chr. Axel Jensen og Hugo Matthiessen 1918 (bygning, inventar og gravminder), Harald Munk 1931 (altertavle og prædikestol), Preben Thorsen 1969 (resteringsforslag), Birgit Als Hansen 1970 (udgravning af grav), Tedesse W. Aregay, Ingrid Hemgren og Susan Ritterband 1978 (rapport om fastlægning af farver på alterbordspanelets bagside), Hugo Johansen 1979 (bygning), Marie-Louise Jørgensen, Ulla Kjær og Birgitte Skov 1979 (inventar og gravminder). - Bygningsbeskrivelse ved Hugo Johansen, inventar ved Marie-Louise Jørgensen og gravminder ved Henrik Larsen. Redaktionen afsluttet 1986.

Tegninger. NM2. Plan samt dørføj ved J. B. Løffler 1881. - Font ved A. Larsen 1902. - Plan ved Charles Christensen 1921. - Plan af grav ved Birgit Als Hansen 1970.

¹ Der skal i Antvorskov have været en prior Johannes Høne o. 1300; men det er uvist, hvilket grundlag man har for denne opfattelse, jfr. DK. Sorø s. 627; endvidere Erik Reitzel-Nielsen: *Johanniterordenens historie*, I, 1984, s. 238.

² Roskildebispens jordebog s. 163.

³ DiplDan. 2. rk. VIII, nr. 51.

⁴ Repert. nr. 3111, jfr. 3580; en tolkning af brevet findes hos N. Skyum-Nielsen: *Ærkekonge og ærkebiskop*, i *Scandia*, XXIII, 1955-57, s. 30f.

⁵ Repert, nr. 3580.

⁶ Repert. nr. 7459, 7505.

⁷ Repert. 2. rk. nr. 128, 342.

⁸ Landebogen s. 132.

⁹ RA. DaKanc. A28. 1630-1702. Fortegnelse og div. dok. vedk. kirker og sognekald.

¹⁰ Kronens Skøder III, 185f.

¹¹ LA. Pastoratsarkivet. Udtog af provstebog 1729. Bogen rummer afskrifter (en stor del fra 1729) af oplysninger bl.a. hentet fra en nu bortkommet herredsbog.

¹² LA. Bisparkivet. *Ars hrd.* 1672-1820.

¹³ LA. Bisparkivet 1729-97. Indb. om kirkekøb.

¹⁴ Kronens Skøder V, 429 f.

¹⁵ RA. DaKanc. GI 19. (1799)-1828. Originale skøder til kongen på jus vocandi.

¹⁶ LA. Pastoratsarkivet. Synsprot. 1862-1924.

¹⁷ Endnu 1918 havde kirkegården sin gamle udstrækning; men på en plan, ophængt i våbenhuset og signeret af akademigartner J. C. Lønøw 1930, er udvidelsen indtegnet.

¹⁸ LA. *Ars-Løve hrdr.s provsti*. Synsforretningsprot. 1831-1932.

¹⁹ RA. Rtk. Rev. rgsk. Kirkerghsk. 1661-72. Kalundborg og Sæbygårds amter.

²⁰ LA. Pastoratsarkivet. Kirkerghsk. 1688-1700.

²¹ LA. *Ars hrd.s provstis arkiv*. Forskellige sager. 1684-87.

²² Ifølge Løffler sås 1881 den kvadersatte side af en oprindelig norddør ved mærket »a« på hans plan (fig. 11).

²³ Den sydvestre ses på Løfflers plan (fig. 11). Af regnskaber fra 1600'ernes slutning kan muligvis udledes, at der da stod en støttepille ved skibets nordøstre hjørne, jfr. s. 1617.

²⁴ Støttepiller med lignende nicher kendes bl.a. fra Boeslunde (DK. Sorø s. 757).

²⁵ Jfr. Trap 3. udg.

²⁶ Jfr. beskrivelsen 1862 (note 16).

²⁷ Samme sted har senere tids håndværkere indskåret følgende initialer: »TRS . LM 1875 - TCV. H 1875 - EV 1893 6/3die«.

²⁸ På dragerstolens fornyede bindbjælke mod nord er med store skønskriftbogstaver indskåret: »JPH 1870 og 1871«.

²⁹ Frederik Algreen-Ussing: *Historisk-topographiske Efterretninger om Arts-herred*, 1861, s. 66. Forfatteren gentager oplysninger, som formentlig skyldes J. H. Larsen (NM2. Håndskriftsaml. J. H. Larsen: *Bidrag til topografisk Beskrivelse* 1849).

³⁰ En stifterfigur er også malet på alterbordsforsiden i Glumsø, der har samme motiv, men er stærkt opmalet (DK. Præstø s. 661, fig. 3).

³¹ Jfr. Joseph Braun: *Der Christliche Altar*, München 1924, II, 115 og 127.

³² Jfr. DK. Kbh. Amt s. 808. Sml. også Skellebjerg altertavle fra 1605 (s. 1034, fig. 9).

³³ I præsteindberetningen 1758 anføres 1656, jfr. note 39.

³⁴ Allerede 1946 ønskedes en ny alterkande af porcelæn, da sølv var for dyrt. 1948 besluttedes det at udsætte sagen foreløbigt, jfr. *Ved embedet*. Synsprot. 1929 - 19(80).

³⁵ Jfr. s. 1652, note 24.

³⁶ Jfr. note 20. Graduale er de vers af Davids salmer, der synges ved messen.

³⁷ Jfr. notel8. Ifølge kgl. resolution samme år skulle messehaglen være af rødt fløj med guldgalden.

³⁸ LA. Bisparkivet. 1862-79. Kirkesyn.

³⁹ LA. Bisparkivet. 1758-59. Hist. efterretn. til Hofm Fund.

⁴⁰ Jfr. Mackeprang: *Døbefonte* s. 84.

⁴¹ Kanden må formodes at være yngre end 1862, da den ikke som dåbsfadet er nævnt i inventariet fra dette år, jfr. note 16.

⁴² Tre generationer af slægten Buntzen var kandestøbere, jfr. Poul Halkjær Kristensen: Danske Tinmærker, ved Holger Rasmussen, 1983.

⁴³ Jfr. Beckett: DaKunst II, 182 og DK. Præstø s. 1074 samt DK. Sorø s. 1243.

⁴⁴ DK. Præstø s. 522, fig. 8-10, 805 og 1074. Figurerne i Fakse er rundt udførte med trælag i ryggen.

⁴⁵ Se V. Thorlacius-Ussing: Billedskæreren Claus Berg, 1922, fig. 39 og 41 (Sorø og Vindinge på Fyn).

⁴⁶ Indskrifterne er en gentagelse af de ældre, hvor gesimsfrisen var fordelt på både stol og himmel, og skrevet med versaler.

⁴⁷ Indtil stolen i Raklev restaureredes 1947, sås tilsvarende også der, jfr. s. 1393.

⁴⁸ NM2. Håndskriftsaml. J. H. Larsen: Bidrag til topografisk Beskrivelse 1849. Herpå bygger de tilsvarende oplysninger i Frederik Algreen-Ussing: Historisk-topographiske Efterretninger om Arts-herred, 1861, s. 66.

⁴⁹ Jfr. DK. Tisted s. 641 og 500. Se i øvrigt Erik Skov: Skriftemål og skriftestol, i Kirkens bygning og brug. Studier tilegnet Elna Møller, 1983, s. 109-25.

⁵⁰ Indvendig på døren sås 1918 en linje skriveskrift med rødbrunligt blæk, som var ulæselig, men bedømtes til at være fra 1500'rne.

⁵¹ Se Lars Friis: Gemmemøbler. Kister, skabe, skuffemøbler og chatoller på Frilandsmuseet ved Sorø, 1976, s. 111, fig. 118.

⁵² De skriftlige kilder omtaler kun sjældent sådanne indsamlingstavler til fanger. Nævnes kan dog et eksempel fra 1623, da der blev lavet en jernbunden blok til Tugthustavlens penge i Vor Frue kirke i København. Samtidig blev foruden de tre tavler, som

fandtes i kirken, en fjerde indrettet til kollekt til Tugthuset i København, jfr. DK. Kbh. By, I. bd. s. 46. Se også Olaf Olsen: Christian IVs tugt- og børnehus, 2. udg. 1978.

⁵³ Jfr. DK. Sorø s. 734 og 762 med fig. 8; endvidere DK. Århus s. 1480, fig. 32.

⁵⁴ Det forekommer, at døren i sin oprindelige skikkelse har haft betydelig lighed med en dørføj i det gotiske stenhus i Præstegade nr. 23 i Kalundborg, jfr. afbildning i Hans Henrik Engqvist: Af Dørens Historie i Danmark, i Snedkerhåndværkets Bog, 1945, s. 197 og Kalundborgs Historie, bd. 3 (Byens huse), 1983, s. 327.

⁵⁵ LA. Stiftsøvrighedsarkivet. 1730-34. En del kirkesyn m.m.

⁵⁶ Ifølge meddelelse fra orgelbyggeriet.

⁵⁷ Harmoniets placering ses på udateret fot. i NM2.

⁵⁸ Jfr. Frederik Algreen-Ussing: Historisk-topographiske Efterretninger om Arts-herred, 1861, s. 66.

⁵⁹ Jfr. DK. Frborg. s. 2426, fig. 14 og s. 2084.

⁶⁰ Eksempelvis sammen med andre motiver på klokke nr. 1 i Tømmerup (s. 1433, fig. 30c). G. van M. har brugt det på klokke fra 1588 i Lillerød (DK. Frborg. s. 1975 med fig. 10).

⁶¹ RA.Rgsk. ældre end 1559. Fortegnelse over indkrævede klokker.

⁶² Jfr. Vibeke Michelsen: Jørgen Hansen klokkestøber i Århus og Kalundborg, i Arv og Eje 1983-84, 1985, s. 83-103.

⁶³ NM2. Håndskriftsaml. Thuraus udkast til beskrivelse af Sjælland og Fyn, suppl. af Hoffman.

⁶⁴ NM2. Håndskriftsaml. J. H. Larsen: Bidrag til topografisk beskrivelse 1849.

⁶⁵ Ved embedet. Synsprot. 1929-19(80), jfr. endvidere fot. i NM2 (1918), visende hjørnet mellem skibets nordmur og nordkapellet.

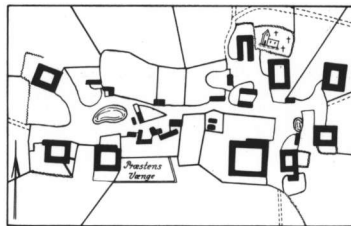

Fig. 35. Landsbyplan 1783-84. - *Village map.*